

เทศน์เช้า วันที่ ๒๓ ตุลาคม ๒๕๕๒

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองกวาง อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

เราเป็นชาวพุทธนะ พุทธศาสนาสอนถึงตัวเรา สอนถึงหัวใจของเรา หัวใจของเราเห็นไหม เราเป็นชาวพุทธ พุทธศาสนา สอนถึงสุขะตัง ยันติ, สอนถึงโกกะสัมปะทา ผู้ใดมีศีลมีธรรม นี่ศีลนะสุคะตัง ยันติ มีความสุข มีความร่มเย็นเป็นสุข สอนถึงโกกะสัมปะทา จะเกิดโภคทรัพย์ เห็นไหม เราต้องทำบุญกุศลของเรา เราทำบุญกุศลของเราเพื่อเสียดละ

บุญคืออะไร? บุญคือความร่มเย็นของใจ ใจนี้มันมีการเสียดละ คนไม่เข้าใจนะ คนเป็นผีเป็นหนองมันจะปวดมาก มันจะมีความดันของความเจ็บความปวด เวลาเราบ่งมันแล้ว ความเจ็บความปวดมันหายหมดเลย

หัวใจของเรามันโดนหมักหมมไว้ด้วยกิเลสตัดหาความทะยานอยาก แต่มันเป็นความวิตกกังวลโดยที่เราไม่รู้ตัว เราไม่รู้ตัวนะ พอเราเสียดละออกไปมันเหมือนรีไซเคิล มันมีการเสียดละออกไป โดยกิเลสตัดหาความทะยานอยากมันไม่ยอมทำหอรอก มันทำไม่ได้ เห็นไหม มันว่าคนที่ทำนี่เป็นผู้ที่เสียเปรียบ คนที่ได้รับถึงจะเป็นบุญกุศล มันได้รับอะไร..

นี่การเสียดละ การจาคะเพื่อบุญกุศลของเรา เพื่อหัวใจ เพื่อความร่มเย็นเป็นสุขของเรา แต่โลกมันมองไม่เห็น โลกไม่เข้าใจ โลกเข้าใจไม่ได้หรือ เวลาเรื่องบุญกุศลยังเข้าใจไม่ได้ เห็นไหม แล้วเรื่องภาวณาด้วยนะยังคนละเรื่องเลย คนละเรื่องเดียวกันเลยนะ

เวลาภาวณาขึ้นมาเนี่ยสมบัติขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งนั้น ธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เอมาวิตกวิจารณ์ มันไม่เป็นสมบัติของตัวเองแต่เนียดเดียวเลย แต่ถ้าเป็นสมบัติของตัวเองนะ จะพูดอย่างที่เขาคิดกันไม่ได้หรือ เพราะว่าพูดอย่างที่เขาคิดกัน เห็นไหม นี่สุดมยปัญญา จินตมยปัญญา ภาวนามยปัญญา ปัญญาในการชำระกิเลส ไม่ใช่ปัญญาอย่างนั้นหรือ มันไม่ใช่ปัญญาการจำมา ไม่ใช่ปัญญาการท่องจำหรือ

การท่องเที่ยวมาแล้วตระการตาแยกแยะออกมามันกบในกะลาไง ความคิดในชั้น
ความคิดในวิชา ความคิดในการครอบงำของกิเลส มันเป็นไปไม่ได้หรอก! มันเป็นเรื่อง
ที่เป็นไปไม่ได้ แต่ตระการตาโลกเชื่อกันอย่างนั้น เชื่อกันว่าใครมีปฏิภาณไหวพริบ
ปฏิภาณไหวพริบอย่างนี้มันเป็นปฏิภาณของกิเลสนะ กิเลสมันหลบในธรรมขององค์
สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า กิเลสมันบังเงาใจ มันบังเงาอยู่ในธรรมขององค์สมเด็จพระ
สัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วก็เลียเลียไปในธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

นี่ธรรมะว่าง..ว่าง.. ว่างสิ ว่างเพราะอะไร ว่างเหมือนเด็กใจ เด็กมันอยู่กับพ่อแม่
พ่อแม่ควบคุมอยู่นะ นี่เด็กเป็นคนคิดทั้งนั้นแหละ ถ้ามันพ้นจากสายตาพ่อแม่มันไป มัน
คบเพื่อนมัน มันจะทำตัวของมันอย่างไร

จิตก็เหมือนกัน เวลามันอยู่กับธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านะ
โอ๊ย นี่เสียสละนะ นี่เป็นศีลเป็นธรรมนะ สิ่งนี้เป็นคุณงามความดีนะ แต่ถ้ามันพ้นออกมา
จากธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ถ้ามันคิดโดยอิสระ คิดโดยตัวมันเอง
มันยอมไหม? มันเป็นอย่างนั้นไหม? มันไม่ยอมเป็นอย่างนั้น

นี่ใจความคิดในกะลา ความคิดในกะโหลก กะโหลกของเราคือสัญญา คือ
ความจำของเรา ในกะโหลกเราคิดได้แค่นี้แหละ ในชั้น ๕ นี้ ในวิชานี้ แต่ธรรมะนี้
ธรรมะเหนือธรรมชาติ มันทะลุออกไป ภาวนามยปัญญา มันทำลายกะโหลกอันนี้ ทบ
กะโหลกทิ้งเลย ทบกะโหลกมันก็ตายสิ เห็นไหม คูสิเวลาเกิดอุบัติเหตุนี้หัวฟาดพื้นเลือด
คั่งในสมองตายหมดเลย การทบนี้

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกเลย บอกว่าเวลาตัดป่าแต่ไม่ตัดต้นไม้เลย
ตัดความรกชัฏของใจ ตัดความรกชัฏคือกิเลสตัดหาความทะยานอยาก แต่ต้นไม้อยู่ครบ
ไม่มีสิ่งใดบอบสลายเลย การตัดกิเลสคือความยึดมั่นถือมั่นของใจ

นี่ก็เหมือนกัน ทบไอ้กะโหลก ทบไอ้ทัญญูมานะ ทบไอ้ความเห็นของตัว นี่ทบมัน
ทิ้งไป แล้วทำความสงบของใจขึ้นมา แล้ววิปัสสนาเข้ามา แล้วใช้ปัญญาของเราขึ้นมาให้
มันเกิดตามความเป็นจริง มันจะเป็นความคิดนอกกะโหลก ไ้้นอกกะโหลก ไอ้ความจำ
อันนี้มันจะนอกกะโหลก นอกความคิดของเรา

แม้แต่ทำบุญกุศลนะ เรายังว่าบุญกุศลนั้นคืออะไร คนไม่เข้าใจเรื่องบุญนะ เวลาบุญขึ้นมาบุญเป็นตัวเลข คนมีเงินมีทอง เงินทองมันพุดกับเราไม่ได้.. ใจของคนตีแผ่นดินธรรมและแผ่นดินทอง ถ้าแผ่นดินธรรมนะ เราสู้จักเสียดละ เราสู้จักจาอะ ของนี้มันเป็นประโยชน์กับเรานะ แต่ถ้ามันไม่เป็นประโยชน์กับเรา ของนี้มันมีกับเรานะ มันเป็นความลำบากลำบากที่จะต้องดูแลรักษามันนะ เป็นความทุกข์ความยาก

นี่พวกเรา ใช้ เราเป็นคนทุกข์คนจนกัน เราก็ต้องทำหน้าที่หาเงินหาทอง มันเป็นเรื่องธรรมดา แต่พระนี่นะ เวลาลูกศิษย์ลูกหาเขามาบ่นกันความทุกข์ความยากของเขา มันมีคนบ่นเยอะนะ บอกว่ามีเงินมีทองแต่ไม่มีใครรับผิดชอบดูแลต่อไป ลูกเด้ามันไม่เอา ลูกเด้าไปอยู่เมืองนอกกันหมด ทุกข์มาก มีโรงงานอุตสาหกรรม มีอะไรนะ แต่ไม่มีใครดูแลมันต่อ เป็นความทุกข์ เป็นความกังวล อย่างนี้ก็มี

นี่เราคิดกันอย่างนั้นใหม่ เราคิดแต่ว่าเราทุกข์เพราะไม่มีตั้งคันนะ ไอ้คนมีตั้งคันมันก็ทุกข์นะ มันทุกข์เพราะไม่มีใครมารับช่วงดูแลของมัน ทุกข์มาก! ทุกข์มาก! เห็นไหม นี่สิ่งที่ว่าถ้าแผ่นดินธรรม ถ้าหัวใจของเราทุกข์มากขนาดไหน สิ่งที่เราหาให้เราทำได้แล้ว อย่างปัญญา อย่างความรู้ทางวิชาการของเขา เขาดำรงชีวิตของเขา เราดูแลของเขาได้ สิ่งนี้เขาต้องหาอยู่หากินของเขา เงินทองของเรา เราก็ให้เขาพอประมาณของเขา แล้วเราจะใช้ประโยชน์อะไรของเรา สิ่งของอย่างนี้มันเป็นของประจำโลก

นี่บุญกุศล เราเข้าใจกันว่าบุญกุศลคือความสำเร็จในชีวิตทั้งหมด.. ใช้ ความสำเร็จในชีวิตมันมีตั้งหลายแง่หลายมุม แล้วมันมีความประสบความสำเร็จในชีวิตทางโลก แล้วประสบความสำเร็จในชีวิตทางธรรม

หลวงตาท่านบอกว่า “คนเราเกิดมามี ๒ ตา ตาหนึ่งทางโลก เราเกิดมาอยู่กับโลก เราต้องหาอยู่หากินทางโลกของเขา ทางธรรมของเรา คือหัวใจของเรา เราจะถนอมรักษาของมันใหม่”

สมบัติที่เป็นคุณค่าทางโลก สมบัติที่เป็นสมบัติพัสถาน ที่เป็นปัจจัยเครื่องอาศัย เราก็มีใช้ของเราไป แต่หัวใจของเรามันสุขหรือมันทุกข์ละ มันมีความจริงจังของมันใหม่ มันตั้งเลสงสัยของมันใหม่.. ชีวิตนี้คืออะไร? เกิดมาจากไหน? แล้วจะไปอีกไหม? เรารักตัวเราจริงไหม?

หลวงตาท่านพูดประจำ “หัวใจนี้มันต้องการเรียกร้องความช่วยเหลือ แล้วใครจะไปช่วยเหลือมัน?”

เรียกร้องความช่วยเหลือ ใจแก่ใจ จิตแก่จิต ความเป็นไปของมัน ต้องเอาตัวมันแก้ตัวมันเอง ถ้าเอาตัวมันแก้มันเอง ถ้าเราไม่เข้าใจสิ่งใดๆ เลย เราไม่เข้าใจสภาวะความแวกล้อม เราไม่เข้าใจสภาวะความแวกล้อมของตัวจิต ตัวจิตมันมีสภาวะแวกล้อมของมันนะ ถ้าตัวจิตไม่มีสภาวะแวกล้อมของตัวจิต เครื่องแสดงออกของจิตมันอยู่ที่ไหน.. ความคิดนี้ อាកารของใจไม่ใช่ใจ แค่สภาวะแวกล้อมของมันเราก็กไม่เข้าใจเรื่องสภาวะแวกล้อมของมัน แล้วเราจะไปหาตัวมันที่ไหน

หลวงปู่มั่นท่านพูดนะ “ปลาในสุม ปลาในสุม” หัวใจของเราอยู่ในร่างกายของเรา นี่ปลาในสุม เวลาธรรมของหลวงปู่มั่นท่านบอกว่า ถ้าพูดถึงปลาในสุม พูดถึงอริยสัจ พูดถึงสัจจะความจริง พูดถึงเรื่องของหัวใจของท่าน สภาวะแวกล้อมมันก็รู้จักอยู่แล้ว แล้วหัวใจคือตัวปลา ตัวที่มันคั่นรนในหัวใจ ตัวที่มันคั่นรนอยู่ในสุม อยู่ในร่างกายเรานี้ จับปลาในสุมเห็นไหม การจับปลาในสุม แล้วจับมาแล้วเพื่อประโยชน์สิ่งใด

ประโยชน์สิ่งนี้ คุณิ เขาส่งพัสดุภัณฑ์ ไปรษณีย์ สิ่งต่างๆ ที่เขาเอาไปส่งให้ถึงที่มันก็เป็นหน้าที่การงานของเขา เราทำบุญกุศล เราทำสิ่งต่างๆ เห็นไหม เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะปรินิพพานบอกพระอานนทนะ

“อานนท์ เธอบอกภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา บอกให้ปฏิบัติบูชาเถิด”

การปฏิบัติบูชาที่ปลาในสุม การปฏิบัติบูชาคือจิตนั้นมันได้สัมผัส แล้วปลาในสุม จิตนั้นมันเอาสมบัติของจิตนั้นไป ไม่ต้องเอาไปฝากไปรษณีย์ เห็นไหม เวลาทำบุญกุศลนี้ฝากไว้ เขาบอกว่าทำบุญกับพระแล้วได้บุญๆ พระจะให้บุญกับเรา..

ทำบุญกับพระเป็นปฏิภาห แต่สัจจะความจริงอันนั้นให้บุญกับเรา นี่สัจจะความจริงใจ นี่บุญกุศลอันนั้น สิ่งที่เป็นบุญกุศลนั้นมันเป็นสัจจะความจริง สัจจะความจริงต่างหากให้บุญกุศลกับเรา พระที่เป็นผู้รับมันเป็นปฏิภาห มีผู้ให้ มีผู้รับ มีการกระทำ มีการกระทำมันก็มีผลตอบรับ สิ่งที่มีผลตอบรับนะ สิ่งที่ตอบรับมันคืออะไร? มันคือสัจจะความจริงใช่ไหม สัจจะความจริง สัจจะนี้จะเกิดจากอามิส เกิดจากการกระทำ

แล้วสักจะความจริง เห็นใหม่ คุณิ เวลาเราจะประพฤติปฏิบัติของเรา เอาสักจะความจริง เอาอะไรนี้ เรานั่งสมาธิภาวนา เราเอาหัวใจเข้าประสบเลย เอาหัวใจของเรานะ นี่บรรยากาศ สิ่งแวดล้อมมันร่มเย็นเป็นสุข นี่สัปบายะ สถานที่เป็นสัปบายะ อาหารเป็นสัปบายะ หมู่คณะเป็นสัปบายะ หมู่คณะนี้เวลาประพฤติปฏิบัติกัน เกื้อกูลกัน เห็นอกเห็นใจกัน นี่เป็นสัปบายะ

ถ้ามันไม่เกื้อกูลกันนะ เหมือนลื่นกับพิน สิ่งใดนี้ คุณิลื่นกับพินมันอยู่ด้วยกัน เวลามันขบนี้เจ็บปวดนำคุณเลย คนอยู่ด้วยกัน สัปบายะ เห็นใหม่ ไม่เกื้อกูลกัน กระทบกระทั่งกัน ไ้อันที่ตั้งใจจริงเขาก็มีความเสียใจ เลือดออกในหัวใจคือความวิตกกังวล แต่ถ้าหมู่คณะเป็นสัปบายะ นี้เราเกื้อกูลกัน

เราก็ปรารถนาสิ่งนี้ เราก็ต้องปรารถนาความร่มเย็นเป็นสุข เราก็ต้องปรารถนาคนที่ให้โอกาสเรา เราควรให้โอกาสคนอื่น ทำอะไรที่กระทบกระทั่งกันเขา ความเป็นอยู่ของเราอย่าส่งเสียงดัง อย่ากระทบกระทั่งคนอื่น นี่เป็นสัปบายะนะ ถ้าเราทำสิ่งที่ดี ทำอะไรที่ดี คนเขาก็ทำดีกับเรา เห็นใหม่ สีเลนะสุคะติง ยันติ, สีเลนะโกคะสัมปะทา มันเกิดโภคทรัพย์

นี่กลิ่นของศีลกลิ่นของคุณงามความดีมันหอมทวนลมนะ เราให้โอกาสกับเขา เราให้ความนุ่มนวลกับเขา เวลาไปไหนคนๆ นี้ดี คนนี้ควรจะให้ความร่วมมือกับเขา เราไปอยู่ไหนก็จะมีคนคอยเกื้อกูลเรา เห็นใหม่ นี่ครูบาอาจารย์เป็นสัปบายะ

ถ้าครูบาอาจารย์ไม่เป็นสัปบายะนะ ถ้าครูบาอาจารย์ไม่บอกเรา พ่อแม่ไม่สอนลูก ลูกจะเอาใครเป็นตัวอย่าง ครูคนแรกของลูกคือพ่อแม่ก่อน จำจากพ่อแม่ กิริยาท่าทางต่างๆ จำจากพ่อแม่มา แล้วไปโรงเรียนกัน ครูของเราอยู่ที่โรงเรียน

นี่ก็เหมือนกัน สิ่งต่างๆ สิ่งที่เป็นครูบาอาจารย์เขาเป็นตัวอย่างที่ดี เห็นใหม่ ครูบาอาจารย์ที่เป็นสัปบายะเป็นตัวอย่างที่ดี นี่ตัวอย่างความเป็นอยู่นะ ถ้าหัวใจมันไม่ดีมันจะเอาตัวอย่างที่ดีมาจากไหน ถ้าหัวใจมันคึ้นรน หัวใจมันเรียกร้อง หัวใจมันมีความคับข้องใจ กิริยาแสดงออกมามันก็เจ้าเล่ห์แสนกลทั้งนั้นแหละ เจ้าเล่ห์แสนกลนี้ฤาษีจะกินเหยี่ยว สงบเสงี่ยมมะ เหยี่ยวมันงั้ไกลี้ๆ นี่สงบเสงี่ยม เหยี่ยวเข้ามาไกลี้มันจะเอาไม้ฟาดหัวเหยี่ยว มันจะเอาเหยี่ยวนั้นมากินไ้

นี่ก็เหมือนกัน ครูบาอาจารย์ที่เป็นสัปปายะ นี่คำว่าสิ่งที่ฤๅษีกินเหี้ย มันมีเล่ห์มีกลของเขา เขาไม่มีความจริงใจกับเรา แต่ถ้าเป็นครูบาอาจารย์ท่านจริงใจกับเรานะ จริงใจเพราะเหตุใด ใจจะถ้ามันถึงที่สุดแล้วมันเข้าไปสัมผัสกับธรรมแล้ว มันมีสิ่งที่มีคุณค่าที่สุด เหมือนเรานี้เราเป็นพ่อแม่ สิ่งใดที่มีคุณค่ามีความดีกับลูก เราต้องการให้ลูกเราได้ประสบสิ่งนั้น ใจของครูบาอาจารย์นะสิ่งที่มีค่า แล้วอะไรมีค่าละ?

ถ้าหัวใจมันมีค่าขึ้นมาแล้ว ทรัพย์สมบัติ สิ่งต่างๆ โลกธรรม ๘ มันจะมีอะไรเป็นสิ่งที่มีความค่าละ ถ้าสิ่งที่ไม่มีความมันไม่ปรารถนากินเหี้ยใจ มันกินหัวใจของตัวเองใจ ไม่ปรารถนาลาก ยศ สักการะต่างๆ เพราะลาก ยศ สักการะ นี้โมฆบุรุษตายเพราะลาก ตายเพราะสักการะ ตายเพราะทุกอย่างเลย เพราะเป็น โมฆบุรุษ เพราะใจมันไม่มั่นคง

นี่ถ้าครูบาอาจารย์เราใจมั่นคงแล้ว ลากสักการะไม่สามารถสั่นคลอนหัวใจของครูบาอาจารย์เราได้นะ ถ้าลากสักการะไม่สามารถสั่นคลอนหัวใจของครูบาอาจารย์เราได้ ครูบาอาจารย์ของเรามีหลัก ครูบาอาจารย์จะสอนอะไรให้เรา นี่ใจ มันอยู่ที่สิ่งแวดล้อม มันอยู่ที่การแสดงออก มันแสดงออกถึงครูบาอาจารย์ของเราว่าจริงหรือไม่จริง

นี่ถ้ามีความเจ้าเล่ห์ก็พูดเพื่อลาก เพื่อสักการะ นี้โมฆบุรุษตายเพราะลาก ตายเพราะชื่อเสียง เพราะอยากดัง อยากเด่น ตายเพราะตรงนั้นแหละ แต่ถ้าครูบาอาจารย์จิตมั่นคง ไอ้สิ่งนั้นมันเป็นเหยื่อ เห็นไหม รูป รส กลิ่น เสียง เป็นบ่วงของมาร เป็นพวงดอกไม้แห่งมาร มันล่อให้ใจนี้ไปกินเหยื่อ แล้วพอกินเข้ามาแล้วเราก็กินเหยื่อเสียใจ

รักเพื่อน รักหมู่คณะ แล้วเขาไม่รักเรา รักคนนู้น รักคนนี้ แล้วเขาไม่รักเรา มานั่งเสียใจ เห็นไหม นี่ใจมันกินเหยื่อเข้าไปแล้ว อ้าว.. ตัวเราก็ออยู่กับเราสิ นี่เพื่อนก็คือเพื่อน สิ่งแวดล้อมนะ ถ้าเราสร้างบุญกุศลมา เพื่อนแท้ เพื่อนจริง คนเทียมมิตร มิตรแท้ มิตรจริง มิตรต่างๆ มันมีไปหมดแหละ ถ้าใจเรามั่นคงเราจะหวังพึ่งเราเองได้

คนเราเกิดมา ไซ้ ต้องมีพรรคมีพวก นี่เราอยู่ทางโลก คนที่มีหมู่คณะทำอะไรที่ประสบความสำเร็จง่าย อันนี้เป็นเรื่องธรรมดา แต่ถ้าเราดีจริงนะ เรามั่นคงจริงนะ หมู่คณะมันมีเองนะ แต่ถ้าเราไม่ดีจริง สิ่งต่างๆ นี่เรารักษาใจเราก่อน แล้วสิ่งที่ตามมานะ มันเป็นเรื่องที่ตามมา

ถ้าเราประพฤติปฏิบัติขึ้นมา นี่บุญกุศลจากข้างนอกเข้ามา เราเสียดละขึ้นมาเป็นบุญ เห็นไหม บุญก็ไม่เข้าใจ เวลาประพฤติ คิด สมาธิ ปัญญา ยิ่งไม่รู้เรื่องเลย แต่พฤติกรรมจะแจ่มๆ นะ ไอ้มันธรรมะในกะลา ในกะลาอันนี้มันก็ความจินตนาการของเขา แต่คนที่อยู่นอกกะลาเขารู้นะ เขาเห็นหมดแหละว่าสิ่งนั้นเป็นอย่างไร เป็นความจริงหรือไม่ เป็นความจริง ถ้าเป็นความจริง เรามีจุดยืนของเรา

นี่สังฆายถามพระโมคคัลลานะกับพระสารีบุตรว่า “คนโง่มากหรือคนฉลาดมาก”

เราต้องเข้าใจนะว่าสังคมนี่ กระแสนี้ คนเราไม่มีจุดยืนมันไปตามกระแสหมดแหละ จะว่าที่ไหนมีคนมาก มีสิ่งต่างๆ กาลามสูตร อย่าเพิ่งเชื่อ อย่าคิด เราใคร่ครวญของเรา มันเป็นจริงได้ไหม มันเป็นจริงได้ไหม.. ถ้ามันเป็นสิ่งที่มีจริงไปไม่ได้ เราจะไปเชื่อเขาทำไม

ชีวิตของเรามีคุณค่ามากกว่านั้น เราเกิดมาเป็นมนุษย์นี้ มนุษย์ทุกคนเกิดมาแล้วก็อยากจะมั่งมีศรีสุข อยากจะมีอะไร ไอ้ความสุขทุกคนก็ปรารถนาแหละ แต่ความสุขในโลกนี้นะ นี่ความสุขแค่นี้เรากินความสุขเฉพาะหน้า แต่ถ้าเราทำใจของเราได้ ใจของเราจะไม่มีทุกข์ไปข้างหน้า สุขกับปัจจุบันนี้ แล้วทุกข์ข้างหน้าจะต้องแบกหาม ต้องไปใช้หนี้กรรมไปอีกมหาศาล นี่เราเอาไหม

ถ้าเราเอาปัจจุบันนี้ เห็นไหม มันจะทุกข์มันจะยากขึ้นมา เพราะความเพียรชอบ ความเพียร ความวิริยะ ความอดุสาหะ ความต่อสู้ แล้วความต่อสู้กับสิ่งใดๆ ไม่เท่ากับต่อสู้กับกิเลสของตัวเอง ไม่เท่ากับต่อสู้ทิวินานะ ต่อสู้ไอ้หัวใจที่มันดิ้นรนอยู่นี่ การต่อสู้ที่ยากที่สุด

หน้าที่การงานของเราเราก็ทำ ไม่ใช่ปฏิเสธนะ คนเราเกิดมามันต้องมีหน้าที่การงาน คนเกิดมาต้องมีปัจจัยเครื่องอาศัยทั้งนั้นแหละ แต่เครื่องอาศัย เห็นไหม ๒ ตา ตาหนึ่งเราก็ทำของเรา แต่หัวใจเราก็รักษาด้วย อย่าให้มันทุกข์ยากไปกับเขา เราทำด้วยความเหนื่อยยากในหน้าที่การงาน แต่หัวใจเรานี้เราเข้าใจ เราไม่ทุกข์กับเขา กับคนหนึ่งนะทำหน้าที่การงานเหนื่อยยากมาก หัวใจวิตกกังวลมาก หัวใจก็ทุกข์มาก เขาทุกข์ ๒ ชั้น ๓ ชั้นนะ

เราทุกข์ชั้นเดียว ทุกข์เพราะเกิดมาเป็นมนุษย์ มันต้องมีหน้าที่การงาน มันต้องทำงาน แต่หัวใจอย่าไปทุกข์ อย่าไปให้มันเจ็บช้ำน้ำใจจนเกินไปกว่านั้น รักษาใจของเราไว้ แล้วถ้ามีเวลานะ นั่งสมาธิภาวนาเพื่อเรานะ ทำชีวิตเพื่อเราเพื่อประโยชน์กับเรานะ นี่เป็นประโยชน์กับเรา เอวัง